

JURGIS*

KELI ŽODŽIAI MŪSŲ KUNIGĖLIAMS

Esiu rašęs šį straipsnelį, kada buvo pakeltas klausimas, ar gerai darome mes, jaunieji kunigai ir klierikai, užsiimdami lietuvystę? ar galime, ar mums išpuola prisidėti prie to naujo mūsų tautoje judėjimo? ar tai sutinka su mūsų aukštesnėms, dvasiškomis priedermėmis? ar ne geriau liovusis nuo to viso daryti, kaip mūsų pranokėjai yra darę? Daugelis mūsų sverdelėjo ir nežinojo, į katra pusę verstis, – neišmanė, kaip sutaisyti savo lietuvystę, savo širdies palinkimus su tūloms tariamomsiomis savo dvasiškomis priedermėmis, o geriau sakant, su tuo, ką nuo tūlų savo perdetinių girdėdavome. Aš, dar mokytinio suole tada besėdėdamas, teipgi ne kartą užsimislyjau ir kitų klausiau, ar gerai mes darome ir ką mums daryti? O visa tai surašiau ir kitiems, toliau nuo mūsų gyvenantiems draugams išsiunčiau. Tokiu būdu užgimė šis straipsnelis. Nuo to laiko jau šešti metai slenka. Daug kas persimainė, daug kitaip virto... O ir mes pats daugiau prityrimo įgiję ir subrendę. Šiandien jau gal kas kitas ir kitaip reikėtų rašyti. Vienok nutariau apskelbti svetui šiuos „Kelis žodžius mūsų kunigėliams“ nieko nepermainant, teip, kaip juos savo popierose suradau. Gal tie, su kuriais drauge svajojome, nepyks ant manęs savo jaunesniųjų dienų svajones antrą kartą perskaityti; o tiems, kurie toli nuo mūsų stovėjo, gal bus malonu pažinus mintis ir rūpestis, ką mūsų jaunų krūtines kilnojo, visiems pagaliau gal bus šiočia tokia nauda, ir dabarties vieną ar antrą mislį suradusiems, ką dar ne suvis persenus. Tik tedovanoja man skaitytojai, jei šiame veikalėlyje ne viskas kaip prigulint išdėta, sudėta ir suimta; teatmena, kad tai mokytinio darbas.

* * *

„Nėra tarnas didesnis už savo poną: jei mane persekiojo, ir jus persekios“ (*Jn 15, 13*), „Išduos jus ant varginimo ir užmuš jus, ir būsite neapkantoj visoms giminėms dėl mano vardo“. (*Mt 25, 9*) – tai jau toksai pagal Kristaus žodžių mūsų ir mūsų Bažnyčios likimas. Ir vargo ji, ir prispaudimą kentė, ir persekiojo ją. Bet tų vargų Bažnyčia gal niekad tiek

* Peterburgo dvasinės akademijos studento Jurgio Matulaičio straipsnis, parašytas 1897 m., išspausdintas žurnale „Dirva-žinynas“; Shenandoah, PA, 1903, Nr. 9, p. 43–69. Taisyta rašyba ir skyryba.

neturėjo, kaip mūsų gadyneje. Jei akis atkreipsime ir į savo šalį, pamatysime, kad ir mums šandie daug sunkiaus kaip kitąsyk, ir mūsų Bažnytelę nemenki vargai laiko suspaudę.

Iš vienos pusės, pravoslavija su rusifikacija visa savo svarba gulte ant mūsų guli; o iš antros, – nelabasis kaskart vis su didesniu laimikiu sėja tarp mūsų sėklą priešingos krikščionystei, taip vadinamos „naujosios dvasios“¹. Pradėjus nuo antrojo, prisižiūrėkime šiemdvieš priešam ir pažiūrėkime, kas mums reikia daryti?

I

Mes, kurie einame į mokslus, skiriamės į dvi dali. Vieni einame į kunigus tarnauti Bažnyčiai, antri į universitetus, ir šitie mažne visi neapkenčia Bažnyčią. Kas aršiaus, pats perimti priešingos Bažnyčiai dvasios, jie stengiasi užkrėsti ją ir anuos nieko nekaltus artojus: savo tėvus ir brolius. Kada mes dar mokykloje sau ramiai ir be rūpesties sėdime, gal niekad rimtai nė nepamislįjome, kas mūsų laukia? koki vargai ir darbai? Štai jau tie, su kuriais mes kitąsyk viename suole sėdėjome, su abiem saujom tik beria tarp žmonių pikto mokslo grūdus, o jų nuomonės tik plinta, tik sklįsta. Pažiūrėkime, kas dedasi užrubežyje? Ten priešingi tikėjimui ir Bažnyčiai bei socialistiškai laikraščiai nei grybai po lietui dygte dygsta ir drauge su tokiais pat knygpalaikėmis kaip „Krumplių Jonas“, „Kas kaltas?“, „Po Poncku Pilotu“, „Parmazonas arba baisingumas Dievo rūstybės“, „Gyvenimas Jėzaus pagal naujausius ištyrimus“, „Krituliai šviesos bei abrozai“, „Tikyba ir mokslas“ ir t.t., niekinančiomis tikėjimą, kunigiją, kasmet vis labiau ir labiau, tarsi tvinte pas mūsų tvinsta. – O mes kunigai?.. Tūli mostelėję su ranka ant viso ko raminamės, juog kvaili vaikščiai pats nesumana, ką bedarą, juog iš jų darbo nebūsią nieko, juog dar ne vieta pas mus jų paikoms, bedieviškoms svajonėms. O jie inteligentai...² Jie tuo tarpu savo daro, nepaisydami mūsų mosavimų jie lašas po

¹ Senesniejie kunigai, minėdami šiuos žodžius, suprasdavo abelnai visą mūsų jaunuo-menės darbavimąsi – lietuviystę. Jie, patėmiję, kad svietiški mūsų inteligentai, bežadydami tautą iš miego, ir tikėjimo pamatus ardo, ant kunigų ir Bažnyčios užpuldinėja, ėmė kovoti prieš visą tą judėjimą, prieš tautos kilimą, neskiriant, kas jame blogo, o kas gero yra. Net ir jaunesniems kunigams, kurie išdrįso stoti į tėvynainių eiles, jie nepraleido, ir šiuos jie ėmė persekioti išvien su svietiskaisiais, visus laikydami per litvomanus, per pavojingus ir neištikimus žmones. Jaunesniejie gi kunigai, vardu „naujosios dvasios“, tik ant tiek ženklina svietiškujų mūsų inteligentų darbus ir pakraipą, ant kiek jie yra priešingi Bažnyčiai ir tikėjimui. Mes šioj prasmėje ir imsime šį žodį.

² Žurnalo redakcija čia pridėda pastabą:

Rašėjas neteisingai paveda visą svietišką inteligenciją po rubrika krikščionijos priešų, socialistų etc. Taisybė, gal ne per daug yra svietiškujų inteligentų, kurie eina išvien su

lašui varvina savo nuodus į mūs tikėjimišką gyvenimą. Užtektų paėmus permesti nors vienu metų lietuviškus laikraščius ir knygas, kurie užrubežy išėina, kad persitikrint, juog tai tikra tiesa, ką esiu sakęs. Teip, teip, svietiškiejie mūsų inteligentai netinginiauja. Tuo tarpu kada tūli mūsų, praminę juos litvomanais, o jų darbavimąsi litvomanija, iškeikę ir iššaukę juos iš sakyklų, manos visą darbą atlikę, tuo tarpu kada tūli mūsų, juos nuo savęs atstūmę ir paniekinę ir užsigrižę nuo jų, tikis pergalėję juosius ir snaudžia arba vos tekruta; jie teipgi užsigręžę sau nuo mūsų ir niekindami mus eina sau savo keliu, žengia, kad ir pamaži, betgi vis žengia pirmyn ir grūdas po grūdai sėja savo mokslą. Gal šiandien retai kur jų sėkla teprisiima, bet visgi ne be to, kad nerastų tokios vietos, kur ir šaknis suleistų, ir išdygtų, ir iškerotų; veikia ir vaisių atneš, – jau ir atneša.

Sunku išreikšti visus darbus tos „naujosios dvasios“. Sunku pasakyti, kiek ji mūsų žmones pasiekė, perėmė. Dar neseniai ji atsirado pas mus, toj' „naujoji dvasia“; tik pradžia josios; vos keliolika metų, kaip ji kilo, dar nebuvo nė kada gerai susipažinti su jaja. Aš tik paminėsiu tuos dalykus, kurie kaip su žiburiu durte duria į akis, kuriuos ir apičiupoms gali užgriebti. Pakaks ir anų, kad galėtumei spręsti, kas bus su mumis, jei toliau teip trauksis, jei ir toliau mes, kunigai, snausime ir nesigriebsime už darbo visi, ar jaunas, ar senas!

Paimkime tikėjimą. Mes, regis, neturėtume ko bijotis bedievystės. Lietuva iš seno garsi dėl savo dievobaimingumo. Tiesa, da ir pas mus tikėjimas klesčia, dar žydi, dar tie škaplieriai, tie ražančiai, ką ant mūsų krūtinių kabo, mus gina. Mato tai ir supranta gerai mūsų priešai. Užtai jie dar nebedrįsta mus stačiai užpuldinėti su bedievyste. Taigi tik iš paselų griebia. Iš pradžių jie tikėjimo anaipol neliečia; jei tik iš netyčių kaip yla iš maišo išlenda su savo persitikrinimais. Jie tik kunigų piktus darbus išrodo; nori mat juos sugėdyti, kad liautųsi piktai elgesi. Išsyk nori jie tik kunigus suvaldyti, kad per daug neišdykautų. Gerumėlis jau ką gi! Ve lyg gali klane ką nuprausti arba padabinti, drėbdamas į akis su purvais. Mūsų priešai kur kitur siekia; jie žino, kad prasčiokėlis neatskiria mokslo nuo mokytojaus, tikėjimo nuo kunigo. Pasisekus jiems subjaurinti žmonių akyse kunigai, tikėjimas sugriauti jau nēr nė ką. Juog to trokšta mūsų inteligentai, bent jų daugumas, aišku. Kad persitikrint, užtektų pervertus nor vienu metų tokį „Varpą“, „Ūkininką“ arba net ir „Vienybę“, ypač paskutinių metų. Vargu numerį terastum, kur nebūtų šio to ant kunigų pritepta. Ten rasi būtų ir nebūtų daiktų!

kunigais tėvynainiais, bet daugelį rasime rimtų vyrų tarp svietiškos inteligencijos, kurie nepritaria antikatalikiškai propagandai ir yra jai priešingi, neretai pagal savo išgalę stengiasi aną numalšinti. Suteikimas inteligentų vardo vien antikatalikiškos partijos veikėjams mums išrodo suvis neteisingu, užgaunančiu daugelį tikrų mūsų inteligentų. – *Red.*

Kaip žmonės priima anuos inteligentų užsipuldinėjimus ant kunigų? Ne visur vienaip. Ten, kur svietas labiau pramokytas, kur tankiau susiduria su laikraščiais, tenai ir inteligentų didesnė įtekmė. Nekalbant apie ponus, tenai jau ir tarp prasčiokų susitiksi su tokia pažiūra: „Kunigas – tai tik prie altoriaus bažnyčioje. O šaip, tai toks žmogus kaip ir mes. Ir jam teip pasitaiko užsigerti ir niekus pasakyti, kaip ir mums“. Tai pirmutinis žingsnis. Kunigą, išėjusį iš bažnyčios, jau kiša į savo prastą rutinę, dažnai purviną, suterštą.

(Kad balsas inteligentų, pjudančių žmones ant kunigų, neina žmonėms pro ausis, praneša patsai „Varpas“ 1902 metų 6 num. Viena žmona tenai aprašo ūkininkų „pasikalbėjimą“, kurį jįjė, užvažiavusi į vieną sodžių, išgirdo. Kad anoji žmona ragino ūkininkus sušelpiti pavargusią, badu mirštančią šeimyną M., nė vienas neklauso. Kada gi kalba užaina apie laikraščius, štai kaip vienas ūkininkas išsitaria: „Kad tik daugiau pasisektų mums „Ūkininką“ išplatinti... tai pamatysite, kaip netrukus byrės langai klebonijose, kaip užpernai žydams... kad „nėra kunigystės be čigonystės“ ... bet skaitant „Ūkininką“ visai aišku mums paliko, kad kunigai pastatyti tik žmonėms plėšti“. – Kam mums, dėde, laukti, kol „Ūkininkas“ daugiau išsiplatys! Ar dar mūs mažai? – šaukė viens iš jaunesniųjų. – Juk šiandien Užgavėnės, kiekvienas gali pasilinksminti! Važiuokime į aludę... o sutemus ir išnešime klebonui langus“... – „Kam dar į aludę? – šaukė antras, – aš miestelyj turiu svainį, pas jį sustosiu! Jis pats man dar padės! Ir daugiau iš miestelio atsikviesime“. Pagaliaus rašytoja prisipažįsta, kad ji turėjusi gint kunigus, ir teip užbaigia: „Kodėl skaitymas „Ūkininko“ nepamokė prijausti vargū, čia pat po šonu atsitikusiam, o žadina važiuoti už keletos verstų daužyti kunigams langus? Juk turbūt nė vienam iš rašančių (t.y. „Ūkininką“) toki vaisiai jo darbavimos nėra geistini!“ Taigi mat kokios pasekmės darbavimosi tokių laikraščių kaip „Ūkininkas“ ir „Varpas“).

O pats tikėjimas, ar gali pasakyti, ką teipgi pas mus tvirtas kaip kitąsyk? Teip, senesniejie dar tiki, ir tvirtai tiki. Bet jaunesnėji karta? Čia jau ne vienas sverdelėja, ypač kurie šiek tiek mokslo grybštelėję. Jie dar į bažnyčią eina, ir spaviednės eina, ir pasnykus užlaiko; jie dar nebedrįsta skirtis nuo žmonių. Bet susiėjęs su tokiu tik imk su juo atviriaus ir nuširdžiaus kalbėti, tik tu jį įdraskykie, pamatysi, kaip jis tau ims žerti užmėtinėjimus vieną po kitam ant tikėjimo, ant kunigų. Ne vieno dūšioje gera abejojimų krūvelė guli susirinkusi, tik jis neišsiduoda su tuo. Dieve duok, kad mano žodžiai būtų neteisūs, kad kitaip būtų tarp mūsų jaunuomenės. Aš tik pasakoju, ką pats esiu patyręs, kalbėdamas ne tik su tais savo draugais, kurie aukštesnius eina mokslus, bet ir su tais, kurie vos tik užvuodę mokslo likosi arti žemės. – Toktai, matyt, „Varpo“ ir „Ūkininko“ žodžiai mūsų jaunuomenei pro ausis neina.

Pereikime prie socializmo. Apie jį, rodosi, pas mus neprigulėtų nė kalbėti. Dirbtuvių (pabrikų) pas mus beveik nėra. Dvarų nedaug, o ir tie pats nusūšę vos kėkia, nesuduria skatiko su skatiku. Miestuose gaujos apdriskusių žydų; mažai apie juos mislijame, o dar mažiaus juos pažin-stame; todėl nė nežinome, ar būtų kas jiems pavydėti. Liekasi sodžių gy-ventojai, kūnas ir branduolys mūsų tautos: ūkininkas su bernu. Regis, ir šiuodu neturėtų ką pavydėt vienas kitam. Ką jiedviem dalytis?.. Ar bėdos, vargeliai, ar sunkūs darbeliai? Tų jiedu turi apščiai, taigi ir dalinasi. Ir darbai, ir vargai jūdvių tie patys, ir valgo, ir vilki vienaip. Tik tiek, ką ant vieno namai rašyti, o antras netur namų, ale užtai nė skolų, nė tiek rū-pesčių. Tik tiek, ką, suvėjus Kalėdoms, viens iš juodvių, nedaug, tiesa, bet visgi nors kelis muštinius užsivargsta; o antras džiaugias lygiai išėjęs, dažniausiai dar į skolą sulenda. Vienok pas mus platina socializmą per laikraščius ir per knygeles. Ar jis prisiima tarp žmonių? Sunku atsakyti.

Tik štai ką papasakosiu. Bus jau keli metai, nežinia iš kur pasklido kalbos, kad dvarus rėžysią į šešmargius ir dalysią beturčiams; ką, sako, dvarų nepriteknią, tai imsią lauko nuo ūkininkų. Koksai tada buvo svieto subruzdimas! Kiti net pas raštininkus ėjo su paprekiais, kad jiems geres-nius šešmargius pataikytų. Tas pats ir anąmet atsitiko per vakacijas. Pra-važiuojant ciesoriui, susivažiavo į Dūkštus dvarponiai jojo pasitikt. Ka-žin kas paleido paskalą, būk pats ciesorius juosius sušaukęs, kad nuo jų atėmęs dvarus padalysiąs žmonėms. Ir vėl svietas pradėjo judėti ir neri-mauti.

Kaip išaiškinti panašius atsitikimus? Kas įkvepia žmonėms pageidi-mus svetimos naudos? Kas leidžia tokius paskalus? Ar nebus čia darbas tūlų laikraščių ir tūlų knygučių, kaip „Krumplių Jonas“, ir tūlų intelligen-tų, kaip „Farmazono“ autorius. Gal pasakysi, kad pats žmonės per kvai-lumą prasimano tokius niekus. Jeigu teip, dar pikčiaus. Tai ženklas, kad jau dirva socializmui pas mus išdirbta; ir tik sėklos laukia patogaus laiko. O žiūrint į mūsų tūlus inteligentus, sėjikų, regis, netrūksta. Jau nekalbant apie Ameriką, argi ginčai ir nesutikimai tarp darbininkų ir darbdavėjų neeina vis kaskart tankyn ir didyn net ir pas mus, kaip antai: Kaune, Vil-niuje, Šiauliuose ir t.t., argi neeina didyn neapykanta tarp samdininkų ir ūkininkų tarp lietuvių Suvalkų rėdyboje? Taigi kaip sau norite, o pas mus, pasirodo, socializmas yra – ne toks iškerojęs kaip kitur, bet visgi jis yra. Pas mus jis tik šaknis teleidžia, dar tik kniata.

Pajudinau dvi šakeli mūsų gyvenimo: tikėjimišką ir socialistišką, kur priešai mažiausiai galėjo tikėtis ką laimėsia. Ką gi dabar sakyti apie mokslą ir tautos apšvietimą? Koksai tas mokslas? Gerai sako: obuolys ne-toli krinta nuo obels; o kelmas kuo primirkęs, tuo ir atsiduoda. Jeigu kito-se šakose mūsų gyvenimo priešinga krikščionystei dvasia žymu, tai čia

jos tur būti dešimts kartų tiek. Juk žmonių apšvietimas – pirmutinis mūsų inteligentų siekis, apie tai jie tik ir parsišnekėję, parsirūpinę ir parsisvajoję. Čia kyla klausimas. Jeigu inteligentų mokslas klaidus ir blogas, taigi kaip tai gali būti, kad jis tarp žmonių plisėtų? Tik melo kiekvienas bjaurisi ir neapkenčia. Ant to tik vienas atsakymas tebėra. Pasisekimas, su kuriuo inteligentai platina savo nuomones tarp žmonių, ne tiek paeina iš pačios jų mokslo vertės, kiek iš būdo, koku jie tą mokslą platina. Jie taip švelniai moka įsismelkti su savo nuomonėmis į žmogaus širdį, kad jis nė jaust nepajunta. Jie žino, kad grynos bedievystės nieks pas mus neklausytų, taigi su žibučiais ją aptaiso – puikiais ir skambančiais vardais vadina: tai mokslo ir šviesos platinimu, tai vargų palengvinimu, tai tėvynės meile. Ve kur galybė mūsų inteligentų! Jie tautą žadina iš gilaus miego, jie gina ją nuo amžinos smerties! Jie žmonių vargus nor palengvinti! Jie myli savo tėvynę – motinėle, kitus ragina mylėti ir kitų širdyje kursto tą meilę! Kas prieš tokius vyrus nenulenktų galvą?! Štai kur visa naujosios dvasios stiprybė! Štai ant ko ji, kaip ant ramčio pasiremmdama, žengia pirmyn. Štai koku būdu inteligentai ir patys įslenka į žmonių širdis ir savo idėjas, net klaidingas, kaip vaikams stiklinę lėlę, aptaisyta su blizgančia šlebuke, jiems įkiša. Tautos žadinimas, tėvynės meilė, prigimta kalba, šviesos platinimas, tai ginklas „naujosios dvasios“, su kuriuo žmonių širdis ji pamuša ir ant jų viešpatauja.

Matėme, kad svietiškieji mūsų inteligentai platina teip vadinamą „naująją dvasią“, ir kad jų darbai ne be pasekmių; matėme teipgi, koku būdu jiems pasiseka siekis pasiekti.

Nėr abejonės, kad mums, kunigams, su ta naująja dvasia reik stot į kovą. Jeigu toj naujoji dvasia bloga, jeigu svietiškujų inteligentų mokslas klaidus, priešingas Bažnyčiai ir tikėjimui, tai mūsų, kunigų, priedermė kovot prieš tą mokslą, gint nuo jo Bažnyčią ir žmones, juk tam esame. Apie tai nėr nė ką kalbėti, kad tai mūsų prievolė. Gali tik būti klausimas, kaip kovoti? kaip pergalėti? Lengviausiai, žinoma, būtų gavus priešui išmušti iš nagų ginklą; o jei ne, tai nors reikia žiūrėti, kad mūsų ginklai nebūtų prastesni. Matėme, koku būdu inteligentai žmones labiausiai prieš savęs pritraukia; pažiūrėkime, argi ir mes negalėtume tokių pat būdų griebdamiesi juos patraukti prie Dievo, prie Bažnyčios. Svietiški inteligentai kelia tautą; o mes ar galime prisidėti prie kėlimo tautos? Kiti tai išgirdę šypsosi. Tai, sako, tik vaikų sapnas. Kam čia, sako, kilti? Mūs tik saujelė, o ir toj pati šiteip suvargusi! Ar stengsime? Aš tik tiek žinau, kilo vengrai, kilo čekai, slovakai, kilo lužicai, kašubai ir kitos tautos dar vargesniam nė mes padėjime būdamos, vos kelis šimtus arba keliasdešimts tūkstančių gyventojų teskaitančios. Kilo net airių tauta. Nuo jų anglai jau kone visą žemę buvo atėmę ir jų diduomenę į tautos priešus

buvo pavertę. Jie airiams net kalbą yra išplėšę, vieno tik tikėjimo ir tėvynės meilės negalėdami jų širdyse sunaikinti. Ir tie airiai, šiteip sunaikinti, kilo ir savo tiesas atgriebė; kas dar dyviniau, ir savo žilą, jau seniai numirusią kalbą iš kapų prikėlė. Bus keli metai, svietas pasistebėdamas išvydo airių žemėje laikraštį senovės keltų kalba. Toki jau laikai virto, kad tautos kyla. Nė viena nenori mirti; nė viena nelaukia nulenkus sprandą, kad jai kas galvą nuręstų. O pilosopai mokina, kaip Jez. Moravskis, jogei tautos, Kristuje atgimusios, negali numirti, amžinos esą. (O kad kuri sau smertį darytų, bene būtų padoru?..) Kilo kitos tautos, kils ir mūsų, ir jau kyla. Mirus Daukantui su vysk. Valančiausku, didiem žadytojam mūsų tautos, ir pati tauta tarsi iš gailėsties apalpo... Bet dabar ji vėl atsipeikėjo, susiėmus iš visų sylvų vėl iš naujo stoja prie darbo, kyla. Ar mes to norime, ar nenorime, o ji kyla ir kils. Naujas judėjimas ne tik gimnazijas, universitetus pasiekė, ne tik į seminarias įsiveržė; net tarp žmonių platinas. Laiko rato sukantės nesulaikysi, neigi prieš vėją nepapūsi. „Naujos idėjos – darbas ne vaiko“. Šaipydamasis, juokdamasis, su ranka mostelėjęs čia nieko nepadarysi. Arba kovojant priešais jas reikia eiti, arba išvien su jomis. Ant vietos stovėti rankas nuleidus nevalia, nes kaip viesula jos užėję parmuš tave, sumankys, suvynios ir nueis šalin, o tu liksies begulįs parblokštas. Tai ką gi mums daryti? Ar prisidėti prie kylančios tautos, ar ne?

Jau teip Dievo leista, kad žmonės į tautas skirstytųsi. Pats Dievas žmonėms kalbą sumaišęs ir kožnam būriui žemę gyvėti paskyręs. Tautos pasaulyje yra „de iure nature“. Bažnyčia gi niekad prieš žmogaus gymį rankos nekelia, tik ją tobulina, pašvenčia, kelia aukštyn Dievop. Taigi tautų naikinti nevalia. Užtaigi ir Bažnyčia visada ir visas lygiai glaudė po savo spurnu, visoms lygiai darė. Nė viena tauta negal pasiskųsti ta savo motina, kad kurią būtų naikinus, būtų vertus išsižadėti gyvasties, papročių, kalbos. Bažnyčia, kaip pop. Leonas XIII sako, visada kiek galėdama užtardavo ir užtaria tautas ir jų tiesas gina. Jei žvilgtersime į tas šalis, kur tautos kyla, ten išvysime vyskupus ir kunigus pirm kitų žengiant tame judėjime, kitiems kelią pravedant. Paminėsiu čion nors tokį vysk. Strossmajerį, Vaškarą ir kitus... Užtai tenai ir žmonės glaudžias prie kunigų, juos gerbia, jų klauso kaipo savo vadų ir ten eina, kur vadai veda. Argi tik mes kitaip darytume? Argi tik jau mūsų nelaiminga tauta po Bažnyčios prieglauda būtų kaipo žolė po sudrum medžiu suvytusi, išgeltusi, vos gyvutėlė. Argi tik mes, vadai savo tautos, rankas nuleidę žiūrėtume, kaip nuo mūsų paveržę kiti ją vedasi?.. Dar abejosime, ar galime prisidėti prie tautos kilimo?! Mes turime prisidėti, tai mūsų šventa priėdermė, mes negalime neprisidėję būti.

Mūsų tauta dabar nei mažas vaikas pabudęs iš gilaus miego: krapštosi akis ir nežino kur eiti. Kas ją paims už rankos? kas ją ves ir kur ves?

ar su Dievu, ar padoriai? Žinoma, tas visai prikels aną vaiką. Jeigu mes, kunigai, neprisidėsime prie darbo, kas bus su mūsų žmonėmis? Kur juos nuves svietiškiejie inteligentai? Taigi jei mūs prigimimas nepatraukia, tai nors tikėjimo reikalas tepriverčia mus prisidėti prie tautos kėlimo, o ir net mūs pačių nauda reikalauja, kad stotume į darbą, į pirmas eiles darbininkų, ir kitiems kelią rodytume. Mes nedirbsime? Neprisidėsime? Ir be mūs tauta kyla ir sukils. Ale ką ji mums pasakys sukilus, ar nepaniekīs mūs, ar ne mes ant mūs prakeikimo? „Aš, sakys, buvau suspausta ir nuvarginta... o jūs manęs nežiūrėjote, apleidote mane... Eikite sau jūs, dabar man jūs nereikia!“ Taigi stokime prie darbo! Kas yra gero mūsų kilime – prilaukiame, kas pikto – naikiname ir kas sukreivyta – atitieskime!

Toliaus inteligentai parsigyre su tėvynės meile. Taigi tėvynės meilė, su kuria jie kaip su rožėmis ir su rūtomis apkaišė visus savo darbus ir net bjaurius pridengia, kuri teip užgauna kiekvieno žmogaus širdį, ta tėvynės meilė, – ar vieta jai kunigo širdyje? Ar kunigas, atsidavęs Dievui ir pasišventęs dūšių išganymui, gal tėvynės meilę gaivinti savo krūtinėje? Į tai teatsako šventiejie vyrai Senojo Įstatymo. Ansai Jeremijas, išvydęs savo mieliausią Jeruzalę, apleistą, sugriuvusią, sėdosi pelenuose, tylėjo ir verkė; ansai Jeremijas ir jo gaudūs verksmai prie Viešpaties, kad susimiltų ant Izraelio; anie makabėjai, broliai, kurie galvą paguldė už tėvų žemę. O kaip pats Išganytojas mylėjo tautą! „Jeruzale, Jeruzale, – šaukia, – kiek kartų troškau surinkti tave, kaip višta surenka viščiukus po savo sparnais, o nenorėjai! Kad pažintumei dieną tavo atlankymo!“ Kokia čia meilė! Ir šv. Bažnyčia ne vieną gal parodytų paveikslą tėvynės meilės, nors tokį šv. Leoną Didįjį, popiežių, šv. Grigalių D., Joanną D'Arc... Pati Bažnyčia ne kartą yra pašventusi paskutinį grašį apginti savo žmonėms nuo neprieteliaus. O šv. Ambraziejus mokina: „Meilė yra visų dorybių pamatas. Pirmiausiai turime Dievą mylėti, antra – tėvynę, trečia – tėvus ir visus“ (I. kn. De officiis. c. 27. Ambrosii.). Ir šv. Tamošius: „Dievobaimingumas, – sako, – reikalauja, idant mes mylėtume tėvus ir tėvynę, kurioje esame gimę ir užaugę; nes ta yra po Dievui pradžia ir priežastis mūsų gyvenimo“. O žinomas mums Pelczaras taip atsiliepia: „Kas tai yra tėvynė? Ar tiktai toji žemė, kur mes gimę ir kur vėliaus ilsėsis mūs kaulai? Ne, bet pirm visko – jos dvasiški turtai, jos tiesos, laisvė, papročiai, padavimai ir toji kalba, kurios mūs motina išmokino, ir tie broliai, tarp kurių gyvename, ir toji katalikų tikyba, kurią mums po savo galvai tėvai paliko. Ar krikščionis gali mylėti tėvynę? Ne tiktai gali, bet ir turi; nes Dievas tą meilę išpylė širdysna, o Viešpats Kristus ne tik ką jos neatmetė, bet ją žodžiu ir paveizdu patvirtino. Skaityk evangelijas, o persitikrįsi, kaip jis savo žmones mylėjo. Paskui mokintoją eina šventiejie“. (Życie Duchowne, t. I, p. 474).

Ir teip jei tėvynės meilė yra dora, prisakymas, tai kunigas ne tik gali, bet turi tėvynę mylėti ir tur duot kitiems pavyzdį, kaip reikia tėvynę mylėti. Taigi pats tur veizėti, kad toji jo meilė būtų šventa. Mylėti tėvynę – nereiškia kitas tautas neapkęsti. Krikščionis, o juo labiau kunigas tur aukščiaus pakilti. Jis mylėdamas tėvynę atras vietą savo širdij ir kitoms tautoms, ir kitų tautų žmonėms. Kunigas kaip kunigas tur visus glausti prie savo širdies. Bažnyčia – ne vieta politikiškiems siekiams varinėti. Čia mums reiktų nusižiūrėti nuo Amerikos kunigų, nuo anglų ir vokiečių, kurie dažnai turėdami parapijoje vos keliasdešimts lenkų ar lietuvių, suprantančių angliškai, tačiau išsimokina lietuviškai ir lenkiškai, kad žmonėms jų prigimta kalba tikėjimą duot galėtų; žino, kad prigimta kalba greičiaus žmogui įsminga į širdį. Kiek čia blėdies gal padaryt kunigas neprotinai pasielgdamas, kokias neapykantas, sumišimus gal sukelti parapijoj, net ir žmones atgrasinti nuo Bažnyčios, patys galime prisžiūrėti: kad atvažiuodami pas mus lenkai, į vietą mokyti mus lenkiškai, pats³ būtų mokinęsi lietuviškai, bene būtų kilęs visas tas lyg nesutikimas, lyg kaip ir kokia neapykanta tarp jų ir tarp mūsų, bau ne geresnę turėtume jiems širdį?! Ir kunigai į vietą, ką mokino žmones lenkiškai, kad būtų mokinę tikėjimo, ar ne geriaus būtų: žmonės ir tikėjimą geriaus mokėtų, ir bene būtų kilę tiek barnių ir vaidų parapijose! Kokias pasekmes gali atvesti nors štai koksai paveikslėlis. Per atlaidus pas vieną prabaščių, vos svečiams sukilus po pietų, įeina studentas. Pagarbinęs pabučiavo jis klebonui rankas ir sako lietuviškai: „Atnešiau ant užsakų. Ar negalėčiau šiandie paduoti; prabaštėli, teikitės priimti“. Ugi kad užsipuls ant jo prabaščius: „A zkađ ty taki dureń z tą litewsczyzną!“ Studentas išsyk susimaišęs nebežinojo, nė ką sakyti. Paskui atsipeikėjęs: „Bet, – sako, – tik man rodos, aš ne kinų žemėj, o Lietuvoj. Kodėl gi jau nevalia lietuviškai prakalbėti į savo prabaščių?“ Ir pasispjovęs išėjo... Šventas Povilas apaštalas sako: „Nėra jokio skirtumo (bažnyčioje) tarp žydų ir graikų, nes taisy patys Viešpats visų, duosnus dėl visų, kurie prie Jo šaukiasi“. Ir kitoje vietoje: „Nes vienoje dvasėje visi mes į vieną kūną apkrikštyti esame: ar būtume žydai, ar stabmeldžiai, arba tarnai, arba laisvi; ir visi vienoje dvasėje pagirdyti esame“. Nedarykime nė mes skirtumo tarp savo avelių.

Čia gal ne pro šalį bus priminti, kad Tridentiškasis Susirinkimas aiškiai prisakė, idant Dievo žodis kiekvieną šventą dieną prigimta kalba (žinoma, ne kunigo prigimta, o tik klausytojų) būtų išguldinėjamas (Sess. 24, c. 7), o jeigu kas tame apsileistų ir vyskupo privadžiotas per tris mėnesius pareigai užgana nepadarytų, tai turi būt nubaustas bažnytinėmis bausmėmis. Taigi aišku, kad kunigas privalo skelbti Dievo žodį prigimta klausytojų kalba, o ne savo. Bažnyčia, kaip iš viso to pasirodo, yra globė-

³ pāts (tarmiškai) – patys. – Red.

ja kiekvienos tautos ir savo išpažintojams po mirties ateisiančiame gyvenime žada ne lenkų, o tik dangaus karalystę.

Pagaliaus inteligentai platina tarp žmonių apšvietimą. Mūsų žmoneliai trokšta mokslo ir šviesos, jie mėgsta pasiskaityti ir skaito, kas jiems puola į rankas. Ir ant šios dirvos neprivalome apsileisti svietiškiems inteligentams. Ir čia mes turime būti ta šventa rūgščia, kuri viską perima, pašvenčia, perdirba. Pirmiausiai reikėtų mums parūpinti žmonėms dvasiškų knygelių užtekčiai. Bet negalime pamiršti ir apie svietiškus mokslus. Jei mes nesidarysime ant šios dirvos, atliks už mus darbą inteligentai ir atlieka. Tik koksai tas darbas! Mes juo ne visada galime pasidžiaugti.

Jei perkratysime tūlų inteligentų rašytas knygas, tai pamatysime, kad net ir ten, kur reikia, jie Dievo vardą praleidžia, bet užtai, kur tik gali, kunigus ir tikėjimą užpuola.

Rašo inteligentai istorijas. Jose mes, kunigai, galime išsiskaityti ir savo istoriją. Tik kokia jį! Baisu sakyti! „Kunigai, – sako, – tai tamsus debesis, kurs jau penktas amžius driūbas ant Lietuvos, per kurį šviesos joks spindulėlis negalės prasimušti“. Nelaimė tautą sutiko; kas kaltas? „Kunigai!“ – jie atsako. Kunigai su bajorais susinėrę žmones į vergus pavertę, su baudžiovomis ir dešimtinėmis juos smaugę. Kunigai tautą sunaikinę: vienus į lenkus pavertę, kitus į baltgudžius, o kitus ir dabar tebeverčią ir maskoliams padeda lietuvišką kalbą naikinti... Tai ką žmonėms pasakoja apie mus tūli inteligentai.

Rašo inteligentai apysakas ir iš kitų kalbų verčia. Jos daugiausiai socialistiškos. Inteligentai jose pasakoja, juog netrukus ateisias laikas, kada kunigas netimpsosias be darbo, ale paskui žagrę krypuosias, žalį su šėmiu paplakdamas, kada kunigas eisias rugių kirsti, o Mariuka paskui jį begriebdama vis su varpomis kirsianti jam per apykaklę, ką nepakerta; kunigas pats turėsias sau duoną užsipelnyti!

Ir teip užvaduoja mus inteligentai: platina mokslą, rašo knygeles ir tos knygelės plinta po Lietuvą! Ar galime čia mes stovėti rankas nuleidę?

Paskutinis ginklas, kurį inteligentai vartoja žmonėms prie savęs patraukti, yra prigimta lietuviška kalba. Ar šį ginklą mes galime ir privalome pasisavinti? Nėr nė ką sakyti. Kas myli savo tautą, neniekis nė jos kalbos. Mus žmonės tik lietuviškai tesupranta. Inteligentų knygelių, lietuviškai parašytų, nepravarysi su lenkiškoms arba kokioms nors kitoikioms; kaip su žirniais bertum į sieną. Nemisliju teipgi išrodinėti viso kvailumo tų žmonių, neva patriotų, kurie vadydamies save lietuviais, lietuviškos kalbos gėdisi ir atsižada; tų vardų be ženklų, be garbės, šešelių, užklydusių lig laikui, kaip juos viens poeta apdainuoja:

*Tėvai išsigimę, be ženklo vardai:
Šešėliai, užklydę lig laiko,
Tėvų didžiavyrių vaikai svetimi,
Kur motina jūsų? Nuraudus pati
Nedrįsta priglauti apuoko!..*

Kas yra kraujas žmogaus kūne, tas yra kalba tautos gyvenime. Ište-
kink iš kūno kraują, o žmogus miršta. Atimk iš tautos kalbą, o tautos nėra.
Anot dainiaus:

*Nėr tėvynės be liežuvio; kožnas gali tai suprasti:
Atimk kalbą nuo lietuvio, ir lietuvio jau nebėsi!*

Tik noriu paraginti, kad mes stengtumės išmokti savo kalbą kuo geriausiai ir kuo gražiausiai. Kas nežino, kokia yra galybė gražios kalbos! Ką toks Volteras, toks Rousseau su savo iškalba padarė, kiek žmonių patraukė prie savęs su savo skambančiais žodžiais! Arba net paimkime tokį Renaną. Juk šiandien visi pripažįsta, kad jo darbų ne tokia moksliška vertė. O tačiau su savo iškalba ne tik prancūzams jis apsvaigino galvas, bet ir kitur ne vieną žmogų išvedė iš kelio apdūmęs akis su švelniais žodeliais. Koktu jau su mumis: kur akys, kur miela, ten ir širdis linksta.

Taigi kovodami su inteligentais nepamirškime apie kalbą ir jos galybę. Mes dažnai vadiname jų mokslą melu. Taigi jie melus netingi teip gražiai papuošti, kad tik juos žmonėms įsiūlytų, tai mes šventai teisybei dar gražesnius rūbus privalome sutaikyti. „Auksą, – sako, – ir pelenuos suras“. Tiesa, bet visgi nemalonu po pelenus krapštytis. „Teisybei, – sako, – nereikia krauti ant savęs puikių rūbų; ją ir su prastais visi gerbia“. Bet ir karalienę su draiskalais aprenkęs išstumkite ant gatvės, o vargu kas žiūrės. Teip, gražios kalbos galybė didelė, to nepamirškime.

Baigdami suimkime į krūvą, ką esame kalbėję. Ką mums daryti su ta naująja dvasia? Reik stoti į kovą, į kruviną kovą. Naujos idėjos – darbas ne vaiko: juokais jas nudėti negali. Pavadinę inteligentus litvomanais, o jų siekius ir geidavimus – litvomanija, nesitikėkime jau viską atlikę. Pavadinę juos kvailiais sutvėrimais, o jų darbavimąsi – paikomis svajonėmis, su tuomi dar burnas jiems neužspausime neigi jų idėjų nebužtvenksime. Jei mes juos paniekinę nuo jų užsigręšime, ir jie lygum už lygų atmokėdami nuo mūsų užsigręžę eis sau savais keliais, ir jau eina. Ne, čia tuščiais žodžiais, neapykanta, paniekinančiu rankos mostelėjimu, galva palingavęs nieko nepadarysi.

Čia reikia stoti į darbą, reikia už akių užbėgti tiems klystantiems broliams, spausti juos prie širdies, reikia sugriebus už rankos vesti juos ir ke-

lią rodyti, ir neduoti jiems klaidžioti. Jauni žmonės su savo idealais nei sriauni upė: jos neužtvens. Tik reikia žiūrėti, kad ji iš savo vagos neišsilaužtų.

Teip pat ir su naująja dvasia, kuri tarp mūsų plinta. Kas gero yra joje, kelkime, ir kas iškreipta, atitieskime, ir kas pikto, išraukime, išdildykime. Mes esame kunigai: kas gema, nežudyti, o tik apkrikštyti teprivalome. Ne-naikykime idealų savo tautos, o tik juos apkrikštykime, pašventinkime, teip auginkime, kad ir Dievui iš to būtų garbė, ir žmonėms nauda. Intelligentai kelia tautą iš gilaus miego, ir mes jos negniuždykime, nestelbkime. Intelligentai girias mylint savo tėvynę, mes dar karščiau už juos ją mylėkime. Jie tėvų kalbą godoja, ir mes jos neniekinkime, bet dar daugiau už juos godokime. Jie sakos tarp žmonių platinant apšvietimą, ir mes neapsileiskime: sėkime tarp žmonių šviesos grūdą su pilna sauja, platinkime tikrą mokslą ar tai gyvu žodžiu, ar tai su plunksna laikraščiuose ir knygelėse; kad niekur neliktų neužsėtos ežės, o nebus kur veistis pas mus bedievystės ir socializmo kūkalėms ir kitoms kitokioms iš užrubežio piktžolėms. Intelligentai rūpinasi prasišokėlių vargais ir bėdomis, stengias jų gyvenimą palengvinti, ogi kas labiau privalo ir kas gal geriau per kunigą patėmyti, suprasti, permąstyti, atjausti tuos vargus, bėdas, kas gal geresnį jiems vaistą išrasti, kas teip artti prie tų vargų, kaip kunigas. Tik geros valios mums reikia. Kad mes nors per pusę tiek būtume atsidavę, tiek turėtume karščio kaip mūsų priešai; mes, dar teisybę turėdami su savim, lengvai pergalėtume juosius. Pažiūrėjus, kaip intelligentai darbuojas, su koku pakankumu, pasišventimu, kad įvestų savo sumanymus, kunigui reikia apkaisti iš gėdos. Tokį „Varpą“ beveik viens vienytelis žmogus prirašo pilną; „Varpui“ išspausdinti sumeta savo skatikus, kartais paskutinius, vargšai studentai ir neką turtingesni už juos kiti intelligentai. Tą pat gali pasakyti apie „Ūkininką“ ir daugumą knygapalaikių, kurias mėtė tarp žmonių tankiai suvis dovanai. O mes, kunigai? Vos vos tekrotame. Kad bent visi krūtėtume. Mes tūli miegame, ir tai miegame, kada nelabas žmogus mūsų namą dega. Dar tik rusa ugnelė; vos vos teplevėna. Tik mūsų spustelt ir užniaužti (užslopyti). Kad kartą ji išsiplėtos, bau tada geriaus bus namas ginti? Ar stengsimė? Neprieteliai po mūsų kojų kasas. Jau žemė dunda ir dreba. O mes vaikščiojame sau ramiai nieko nepaisydami!.. Tik šlamšt, kartą pasijusime skradžiais numarmėję! Nelengva bus išsikepurnėti... Neprasnauskime patogios valandos, griebkimės prie darbo, kol dar laikas. „Lupk, – sako, – liepuką, kol atkepeš“, „Lenk berželį, koleik jaunas; senas lenkiamas lūžta“.

Kaip, sako, lietuviškai rašyti, kad kalba neišdirbta. Anot vieno išmincingo kunigo: „Apie ką gali lietuviškai pasišnekėti? Bene tik apie čebatus“. „Tai tik avinų kalba, – kaip kits pritarė, – „o ne mokslo vyrų“. Tiesa,

mūsų kalba neišdirbta, neišlamdyta, o mūsų literatūra vystyklusose. Tokių veikalų, ką prieš sviatą galėtum pasirodyti, vos žiupsnelį teturime. Bet kas kaltas? Ar mūsų kalba negraži, neturtinga? Jaja svetimi neatsigėri. Kas kaltas?.. Ar neturėjome mes vyrų, ką plunksną valdė?.. Buvo ir rašė. Tik jų darbai mūs nešildo. Svetimi jų darbais šiandie džiaugias ir didžiuojas. Kas kaltas? Kas kaltas, kad mes šiandien neturime net lemto katekizmo, lietuviškai parašyto... Juk jau penktas amžius baigias, kaip Kristaus mokslas Lietuvoj skelbiamas. Bene mažai buvo pas mus lietuvių kunigų?.. Taigi kas kaltas?.. Bene tik mūsų tėvai, seni prosenuoliai? Nejudinkime jų šventų kaulų. Veikiaus, kaip Semas tėvo nuogumą, skubinkimės, pridenkime juos su apsiaustu savo darbų. Juk nėra kam mus užvaduoti. Mūs tėvai negerai padarė paniekdami prigimtą liežuvį. Mes dabar ant jų rūžijame. Taigi jų pėdoms nesekime, kad po mūs galvai kiti nerūžytų, kad tiems, ką po mūs bus, nereiktų mūs darbų gėdytis.

Kiti vėl sako: „Kur rašysi? Kad tai pas mus būtų spauda, tai ir mes prisidėtume. Kaipgi kovoti ir ginčytis su tais inteligentais, kaip juos pasiekti? Ar gali siųsti į užrubežį savo raštus tiems piemenims, kad da sudarkytų?“ Kad nėra geriau, naudokimės iš to, ką turime.

Buvo kitąsyk ūkininkas, labai turtingas. Jis turėjo daug dirvų ir laukų; o per jasias upė tekėjo. Kad atėjo pavasaris, ištiko dideli lietūs. Ir patvino upė, ir pasėmė lankas ir dirvas. Vieni kalneliai teliko. Ir vaikščiojo tasai ūkininkas apie liūliuojančias dirvas ir lankas, ir graižė rankas iš rūpesčio. Nes buvo sėjos laikas. Ir tarė jam kaimynai: „Eik, – sako, – užsisėkie kalvas, ką liko, nors duonai bus“. Perpykęs ūkininkas atsakė: „Kad tiek, – sako, – mano prapuolė, galą tegaunie ir tas sklyputis“. Ir liko jo nesėtas. Kad atėjo ruduo, jis neteko duonos, jo šeimyna pradėjo badu mirti...

Vargas mums be spaudos. Užrubežis skiautelis teyra mūs tautiškos dirvos. Prie to paties sunku prieiti. Bet jei nėra jo nenorėsime kiek galint išdirbti, veikiai išeisime iš duonos, – mūsų šeimynėlė ims alkėti.

Kiti vėl sako: „Kad negali parašyti tikrai gero veikalo, tai geriaus nepopieros nedarkyti. Negali nieko naujo išmislyti, nėrašyk“. Brolau! Pas mus ką tik rašysi, vis bus nauja. Bet ne. Mat jie nori išsyk aukštai iškilti nei ereliai – į padanges. Jie nori ką tokį sukurti, kad į juos visas svietas sužiurtų. Vis tai per puikybę! Tik toki karžygiai, didelių daiktų belaukdami, dažniausiai nieko nedaro; ir aukštyn bekopdami, dažniausiai nieko nedaro, ant vietos tebestovi. O čia tiek darbo! Į katrą pusę šoksi, ten pilna; rankų per darbą nepraskėsi – tik ėmus ir dirbti. Ak gerai dideli ir gražūs veikalai. Bet ką daryti, kad jie nesidaro. Siek žvaigždes, kad nesisiekia! Stumk kalną, kad nesistumia! Mes norėtume dalydėmis būti, mokiniais dar nebuvo. Mokinys, jei tik žiūrėtų iš tolo, kaip jo mokytojas dirba, o pats niekad to nebandytų, niekad netaps dalyde. Veršiu neblio-

vęs, jaučiu nebaubsi. Bažnyčią statant, prie jos visokių reikia žmonių: ir pamatams tiesti, ir rentinui rėsti, ir stogui striegti, ir vidui išdailinti. Kad nestengiamo kuo kitu būti, būkime nors prastais darbininkais, ką medegos budavonei pagamina. Imkime, kas ką valiojame. Nuo skruzdėlių nusižiūrėkime: kuri šapą, kuri skuja, kuri šiaudelį – ir štai kokį skruzdėlyną suvaro. Arba kaip tos bitulės: dulkė po dulkelės – ir korius suaudžia, ir saldaus medučio prineša.

Mes skundžiamės, kad mažai temokame, mažai tegalime, nei tas vaikelis viduj sodo negalėdamas įlipti į obelį. Insižiūrėjęs į gražiausią vaisių ant viršūnės, laukia jis atsitūpęs jojo nukrintant. Ir guodžias, ir pyksta, ir verkt taikosi, kad nekrinta. O tų obuolių, ką ant žemės raičiojasi po kojų, jis neima. Dirbkime, kas ką sugebame. Kaip dabartės, mums didelių mokslų nė nereikia. Pažiūrėkime, kas yra inteligentų laikraščiuos. Šiukšliai, kaip tūli iš mūs, ypač senesniejie, šaukia. Kad nēr geresnių, ir tokius šiukšlius žmonės tur skaityti, ir skaito ir jais savo dvasią maitina. Ar nebūtų sveikiau žmonėms, kad mes jiems duotume, kad ir prastos, bet visgi duonelės. Vis geriau būtų išplatinus po žmones į vietą priešingų tikėjimui gero turinio knygeles ir laikraščius, kad ir jie neteip gražiai ir neteip moksliskai būtų parašyti. Tiek vis galėtume. Mums nepatinka turinys inteligentų laikraščių, įsteikime geresnius. Draudžiame nuo jų žmones, duokime jiems geresnių. Išmanome peikti, mokėkime dirbti.

„Kada čia rašyti, kada čia ką daryti, kad laiko nėra“. Teip kiti parsiskundę. Tiesa, aš tai pripažįstu. Mūsų dirva plati, o darbininkų maža. Bet iš tikrųjų, argi visi mes jau teip suvis neturime laiko? Kažin, bene netiktų daugeliui iš mūs, ką viens dainius yra pasakęs savo draugams: kol jauni esame, tai svajojame, triūsiamė, ruošiamės į darbą, žadame dirbti. Taigi sako mūs dainius:

*Lauk, iki išmintį visą suprasi!
Laiko nedaugel praeis!
Šiltą pastogi ir lizdą atrasi.
Žiovaudamas girsies svečiais.
Metais iš grašių sermėgio nutukęs,
Gėdėsies vargšo namų.
Piloą išpūtęs, cigarą užrūkęs,
Juoksies iš savo sapnų.
Turkišką divaną sau pasiklojęs,
Sėsies ant kresės minkštos;
Vaišes skaitydams kasysi sau kojas,
Mislų kaip vapsvos lakios!
Dieną prastūmęs, kaip Dievas daleido,*

*Migsi teisingo sapnu;
Gal rūpestis koks ir bus tau ant veido,
Mažas vienok kaip ir tu!..
Spjauk ant to viso, kas žiba!
Svilpk, iki plikas esi!...*

Kažin, kad ne vienas pereitų mislia visą savo laiką – ką jis veikia per kiauras dienas? Argi jau nerastų jokios valandėlės mokslui, plunksnai?..

Ant galo grįžus, bene jau tik viens rašymas? Bene jau tik vien su plunksna gali kovoti su naująja dvasia? Yra tam šimtai kitokių būdų, gal dar geresnių ir prakilnesnių. Tegul kas kitas labiau už mane sugebąs juos išrodinės. Aš kalbėjau, kaip man rodės. Aš tik labiausiai tai norėjau išdėti, kad noroms nenoroms mums reikia stoti į kovą su „naująja dvasia“, kad rankas nuleidę negalime stovėti, kad reikia dirbuotis ko veikiausiai.

Vienok nemisliškime, kad toji kova būtų lengva, – kovot mes, jaunieji, nepratę. Kelias, į kurį mums prisieina įstoti, painus ir slidus, gali sakyti, dar gerai nėra nepramintas. Jau ne vienas iš jaunesniųjų kunigų bandė juo keliauti, bet dažnai klydo, o jų darbas, gali sakyti, likosi bergždžias ir net geri norai į žyduolius išvirto. Kodėl jie klydo? Man rodos, užtai, ką jie ėjo be vyresniųjų.

Mes, jaunesnieji, tankiaus susidurdami su svietiškaisiais inteligentais, su studentais, galime patėmyti, kur jie siekia, ko nori, ką daro, koki jų persitikrinimai ir nuomonės, galime atjausti visą baisumą tų vargų ir nelaimių, į kuriuos jie nori įstumti mus ir mūsų Bažnyčią. Bet kovoti su naująja dvasia, taisyti inteligentų nuomones?.. Čia vienu jausmų nebeužtenka. Čia reikia proto ir prityrimo. Proto šviesaus, subrendusio ir prityrimo, kurį žilas plaukas teduoda. Reikia, kad senesnieji mus vestų ir kelią mums rodytų. Jei matome, kad kas terp mūsų negerai, ne taip, kaip Dievas prisakė, vyresniems, kaip savo tėvams, praneškime, papasakokime. Kad rūpestys ėda mums širdis, nieko neslepiant jiems pasiskųskime. Kad pavojus mums, kad vargai spaudžia ir nelaimės, bėdos, prie jų glauskimės. Tegul jie žino, ką mes užmanome, ką daryt ketiname. Kad mūsų mieliausią motinėlą Bažnyčią priešai užpuolę drasko, šaukime, netylėkime, kiek drūti šaukime ir šaukę nepaliaukime savo tėvučių pagelban, kad jie išgirstų.

II

Prisižiūrėjome vienam mūsų Bažnyčios priešui, tam, kursai puolasi jos ardyti iš vidaus. Dabar pereikime prie antrojo, jei ne pavojingesnio, tai baisesnio, kursai iš viršaus nei meška ant mūsų Bažnytėlės gulte gula,

kad ją sugniuždytų, sumaltų į smulkius miltus, – būtent pravoslavija su rusifikacija.

Kad pravoslavija su rusifikacija yra pas mus platinama, negali užginti, – aišku kaip ant delno. Būdai, kokiais jiedvi yra platinami, teipgi visiems yra žinomi. Iš vienos pusės – mūsų Bažnyčia stelbiama. Pirmiausiai priešas nori sugriauti josios vienybę: vyskopus stengiasi atskirti nuo popiežiaus, nuo vyskupų – kunigus, nuo kunigų – žmones. Ant kunigijos šimtai bausmių ir drausmių driūbote driūbo; viskas įstatais suspausta, sunarpliota, kad nė nepasijudysi. Bažnyčios griūva; o ne tik ką naujų nevalia statyti, bet net nė tų pačių taisyti; net kryžiaus per žandarą nepasistatysi. Iš antros gi pusės – pravoslavija brukama mums visokiais būdais; popų gaujos, cerkvių daugiausiai kaip reikia, rusiški klostoriai, vyriškieji ir moteriškieji, tik dygsta nei šungrybiai po lietui.

Ogi vėl rusifikacija. Iš vienos pusės – spauda uždrausta; į draugystes vienytis, kad galėtume bendromis pajiegomis ką padaryti, mums nevalia; mūs žmonės atstumti nuo valdžios; vyrai, tiek metų vargę, mokinęsi, tur po svetimus kraštus, po Siberiją trankytis, kad sau kąsnelį duonos užsi-pelnytų; į tėvynę pargrįžti tarnauti jie negali. Iš antros pusės – persikėlėlių vis daugiausiai pas mus bugdo; kaskart vis daugiau dvarų ir žemių nuo mūs išperka ir ten kacapus tupdo. O apie kariūmenę, mokyklas nėr nė ką kalbėti; visur mus rusifikuojama.

Gal paklausi, kaip sekasi rusams jų darbas? Kas akis turi, tai pats mato. Juk iki 1831 metų nė vuoste rusų kvapą pas mus neužvuosdavai; tik nuo 1831 m. jie pradėjo po mūs žemę švaistytis; o jau nuo lenkmečio 1863 m. tai nei užmačia kokia jie puolė ant mūs. Ir žiūrėkite, ką padarė. Kur mūs klostorių ir bažnyčių kitąkart stovėta, ten daugelyje vietų cerkvės šiandien kiurkso; jau miestelio tuoj nerasi, kur jų nebūtų. Pravoslavų skaitlius auga, neskaitant persikėlėlių. O rusiškoji kalba ar ne plinta kaskart labiausiai? Kareiviai, parėję iš kariūmenės, vaikai – iš mokyklos, žydai, net ir tie rusiškai varvaliuoja. O kas aršiausia – rusams pasisekė mūsų mokinančiais jaunuomenei priešingą Bažnyčiai ir katalikystei dvasią įkvėpti; pasisekė svietiškuosius mūs inteligentus nuo Bažnyčios ir katalikystės atitraukti; ir tokiu būdu pasisekė rusams iškast duobę, prapultį tarp svietiškujų mūs inteligentų ir tvirtai tikinčiųjų žmonių; pasisekė sutraukti tą tikėjimo ryšį, kursai teip tvirtai suriša žmones tarp savęs.

Tai teip, nėr ką nė išrodinėti, kad pravoslavija pas mus per visus plyšius veržte veržiasi. O kad lengviaus būtų šiai tetutei pas mus atsikrausyti, lieptą jai tiesia rusifikacija. Pradėjus nuo mokyklų, nuo kanceliarijų, nuo sūdų, visur mus rusifikuoja, visur kur tik galint brukama mums gudiška kalba. Net gali sakyti – šandie maskoliai daugiausiai atsidadę platinimui tarp mūsų savo kalbos kaip tikėjimo. Ir ne be reikalo.

Priešas, norėdamas gauti neprieinamą pilį, pirmiausiai ją apsupa iš visų pusių, atkerta, taip sakant, nuo savųjų, kad nė pagalbos neprisišauktų, nė maisto negautų, pagaliaus priešpilius užima ir sunaikina, o toliau muša jau ir į pačias sienas.

Teip pat ir maskoliai daro.

Kam gi jie taip prisispyrę skverbiasi pas mus su savo kalba? Argi neišku kaip ant delno? Ar jie patys to nesupranta, kad įbrukę mums savo kalbą tuom patim mus atkerta nuo katalikiškos, o pamuša savajai civilizacijai ir įtekmei? Nes priėmus svetimą kalbą, ne be to kad nepriimtume ir viso labo, kas yra toj kalboj, ir tos dvasios, ir tų idėjų, ką jos literatūroje viešpatauja, neišskiriant, žinoma, nė tikėjimo. Jau net dabartės gali patėmyti: juo tiktai kur viršyn eina maskoliška kalba, juo ten ir maskoliška dvasia plinta. Teip tarp lietuvių studentų jau ne vieną atrasi, jei ne Tolstojaus pasekėją, tai gerokai jo dvasia persiėmusį.

Maskolius, nei tas vilkas pasakoje, vieną koją gavęs įkelti į vežimėlį, ne be to kad ir visas užsimanytų į jį įsirakandyti. Maskoliui nepakaks net ir jo kalbą mums priėmus, jis ir su savo tikėjimu norės pas mus įsirangyti, – visas su visu savo labu. Koksai gi tebėra pirmutinis, tiesmukas, taip sakant, rusifikacijos siekis? Štai sulieti, perkeisti, perdirbti visas tautas į vieną rusiškąją, kad visoj viešpatystėj būtų didžiausia vienybė. Ogi ar pasiektų maskolius aną siekį vien tik savo kalbą, be pravoslavijos, visiems primesdams? Jokiu būdu. Čia nėra ką nė dvejoti, ką tikėjimas kur kas labiau už kalbą žmones vienija ir širdis supina į krūvą, ir adverniai. Taigi maskoliai beeidami tuo keliu, kur dabar eina, neapsistos ir negal apsistoti, pakol su kalba drauge neįbruks mums ir savo tikėjimą. Tiktai kad jie nusimano antsyk visko neįgalėsią, tai darbą į dvi dali perskyrę, prie kiekvienos kimba skyrium.

Iš to išeina, kad pravoslavija su rusifikacija išvien eina petys į petį, kad juodviejų negali skirti vieną nuo antros, kad jiedvi viena ant antros remias, viena antrą prituri, prilaiko, gelbsti, stiprina, pirmyn varo.

Taigi juo neprisileisime priešo prie pilies, neduosime jam užimti priešpilio, juo atvangiaus bus mums pačioje pilyje. Juo labiau, geriau, drąsiau, gįsime savo kalbą, juo ilgiau apsigįsime nuo pravoslavijos; nors dėl to tik, kad mūs žmonės, nesuprasdami maskoliškai, nesupras nė maskoliško mokslo. Taigi niekad nepamirškime, manau, juog begindami kalbą, giname ir tikėjimą.

Reikia pripažinti, ką mūs žmonės nelabai prisirišę prie savo kalbos, net josios gėdisi. Bent iki šiol taip būdavo: jei tik jau kuris prasinešė pro kitus, prasimanė juodą žiponą, manėsi galėsiąs kitaip pakrevezoti, tai lietuviškai ir atsižadėdavo kalbėti. Dabar jau kitoki virto laikai; jau žmonės pradėjo linkti prie lietuviško, bet visgi lyg nei atsispyrę. Nė nedvyai. Ku-

nigai kalba lenkiškai, bajorai teipgi. Mokyklose, sūduose, vaiske – kur tik žmogus ejęs, ten lietuviškai netinka. „Et, – prasčiokėliai sako, – mūsų kalba turbūt už visas prasčiausia. Pinigą lietuviškai dar visur tebįsiūlysi; ale kad prisieis tau reikalai vesti, – bėda. Su lietuvišku netoli nuveisi“. Tiesa, netoli. Bet kur be lietuviško nueisime? Pažiūrėkime, kur eina lietuviai Vilniaus rėdybos. Štai į baltgudžius išvirto!.. O baltgudžiai? Jie į maskolius virsta. O į ką jie pavirs maskoliais tapę? Ar jie iškakės iš to tvano pravoslavijos ir rusiškos dvasios, kuri drauge su maskoliška literatūra ir kalba juos semte pasems? Ar jie nebubgrims pravoslavijos vilnyse?! Kaip sau nori, protaukie; man rodos, lietuviška kalba daugiau turi savyje vieko atsispirti pravoslavijai negu baltgudiška, o ypač gudiška; visgi ne menkesnis griovis tebėra tarp maskoliaus ir lietuvio negu tarp maskoliaus ir baltgudžio.

Turbūt Viešpats ne be reikalo yra skyręs žmonėms visokias kalbas. Žmogus liuosas būdamas gal išsižadėti tos Dievo dovanos, gal ją paminti, paniekinti, atmesti. Bet ar gerai jis daro atmesdamas prigimtąją kalbą? Kas prieš prigimimą kelia ranką, to nė prigimimas nepaglosto. Apuoko su pelėda mes nekenčiame, kodėl juodu ne čiulba, ulba, kaip viso svieto paukšteliai, o tik per naktis beaisuodamu pamėgdžioja žmones. Ir juodu pačiu, tarsi nusimanydamu nesuvis pritinkančiai pasielgiant, dieną nė nesirodo; nedrįsta mat akių iškišti. O vėl moters ant slenksčio pasidėjusios renčia kirviu galvą vištai, kodėl ji, paniekinus savo luomą, į gaidžius kyla ir „kakarieko“ šaukia. Juokai juokais. O kas mums bus už tai, ką mes pametę savo prigimtąją liežuvį už svetimų griebiamės? Bau tik Dievas mūs nenubaus daleisdamas, kad drauge su svetimoms kalboms ir klaidas priimtume svetimų tautų. Jau tas vietomis pildosi: kur tik labiausiai paplitus rusiškoji kalba, kur tik žmonės tankiau susiduria su maskoliais, ten jau ir svietas palaidesnis, ir net toki pasitaiko, ką ir tikėjimo išsižada. Štai kur einame be lietuviškos kalbos!

Iš kurgi rados tarp žmonių toks nesupratimas, toks peiktinas persitikrinimas? Kodėl tie lietuviai, kurie kitąsyk galvas guldydavo už savo tėvų kalbą, šandie jos gėdisi, niekina ją? Kas kaltas?

Ką čia kitus atrasti, savęs žiūrėkime. Mes, kunigai, ar nieko čia nekalėti? Ar nepadėjome žmonėms persitikrinti, kad su lietuviška niekur netinki, netoli tenuėisi? Šandie jau neberasi kunigo, kaip dvidešimts metų atgal, kursai užsidaręs bažnyčioje mokytų žmones lenkiškai, grasindamas, jog tų, ką neišmoksią, nepriimsią spaviednės; kaip antai buvo tūlose parapijose Vilniaus ir Seinų diecezijose. Norint ir šandie girdis, ką tebėra Vilniaus diecezijoje tokių parapijų, kur per pusę lietuviai su lenkais ir baltgudžiais, o kunigas nemoka ir nenori mokėti lietuviškai. Ogi ir šandie mes, kunigai, ar duodame paveikslą, ar gal žmonės nuo mūs nusižiūrėti,

kad neprider niekinti prigimtą kalbą, ar mes patys noriai šnekame lietuviškai tarp savęs? Net ir su žmonėmis?..

„Tai, – sako, – kad sunku lietuviškai kalbėti, neišdirbta kalba“. Kad tai kas mus išvaduotų! Bet jei patys nedirbsime, kiti juo mums kalbos neišdirbs. Ant galo grįžus, galėjo Daukantas lietuviškai parašyti tokią istoriją ir tiek kitokių knygų, buvo gera lietuviška kalba vyskupui Valančiauskui ir jo raštams, tiko lietuviška Baranausko „Anykščių šileliui“, tai man rodos, kaip mums, ve tokiems galvočiams, ir mūsų didelei išminčiai, ir tokioms ve svarbioms mūsų kalboms, teipgi lietuviškos, regis, užtektų ir net pakaktų.

Kiti vėl bijosi lietuviškos kalbos nei kokios šmėklos, įsikalė mat sau į galvą, kad lietuviška drasko vienybę su lenkais (tik neprasijuokit, net pašnibždomis jie kuždasi, kad lietuviška į pravoslaviją vedant!!!). Ne mano dalykas išrodyti, kas iš tikrųjų gal suardyti aną vienybę. Kaip sau norite, bet tiktai ne atgijusi lietuviška kalba. O daleiskim kad ir teip, kad viens vienytėlis išganymas tos vienybės – priėmus lenkišką kalbą. Tai ar šandie mes stengtume išmokyti žmones lenkiškai? Minkime po kojų, niekinkime, trempkime ją, tą lietuvišką kalbą kaip įmanydami, spjaukime ant jos, bjaurinkime ją! Žmones nuo jos grasyte gal mums pasisekti atgrasyti! Tai galime laimėti! Subjaurinti žmonėms lietuvišką kalbą stengsime!.. Bet į lenkus juos perdirbti?.. Ne! Anaipol. Sudiev čia jums, saldžios svajonės! Tie patys žmonės, kuriems išnekėsime, kad lietuviškoji kalba niekur netinka, kad su ja netoli nueisi, tie patys žmonės ne toki kvaili, kad nesuprastų, o jau net ir sako, ką šiandien ir lenkiška iš mados išėjus ir nelabai kam tinka, ką ir su lenkiška nebetoli težengsi; o maskoliškai mokant, kas kitas, girdi, ir vaiske gerai, ir sūde ne pro šalį. Lenkiškai visoj parapijoje vos kunigai tekalba ir bajorai: jeigu ir norėtų žmogus išmokti, neturėtų iš ko. Tuo tarpu su gudiška jis ant kožno žingsnio susitinka. Net žydai, ir tie gudiškai ambrija. Taigi paniekinęs savo liežuvį, katrą jis greičiau perims? Ar lenkišką, ar rusišką?

Tai žiūrėkime, manau, kad vienur besiekdami, kur kitur nepataikintume su savo svajonėmis, kad lenkiškai bemokydami žmones, gudiškai neišmokintume, ir kad neva nuo pravoslavijos begindami, dar nepastūmėtume juosius pravoslavijai į pat koserę!.. Tai viena.

Antra, kaip mes, kunigai, galime išrodyti maskolių akyse? Štai mes – lietuviai, dažniausiai prastų ūkininkų vaikai; iš mažo, kaip ir mūsų tėvai, tik lietuviškai temoką; išėję mokslus gudiškose gimnazijose, kur lenkiškos kalbos šiukštu nė girdėte negirdėti; štai mes vos tuos ketverius ar penkerius metelius išbuvę seminarijoje virstame į lenkus, ir tarp savęs, ir namiej su šeimyna, ir su kuo tik galėdami vis jau tik lenkiškai ir lenkiškai tekalbame. Ką rusai gali pamislyti toktai regėdami apie mus, mūsų semi-

narijas, o net ir apie visus lietuvius? Ar mes nepakurstome rusų su tokiu pasielgimu, kad aršiaus dar mus spaustų ir mūs kalbą novytų? Ar negal jie pamislyt: „Turbūt tie lietuviai neką stoja apie savo kalbą, kad josios taip veikia ir lengvai išsižada. Pamėginkime, bene ir mums pasiseks jiems mūsų kalbą įteikti. Gali jie lenkiškai šnekėti, tai kodėl gudiškai ne? Juk mes jų viešpačiai, valdonai, mūsų kalba viešpataujanti, mes šandie turime didesnę tiesą į juosius, ne lenkai“. Ir spaudžia mus, ir vargina.

Jei taip ir toliau trauksis tarp mūsų, tai ne spaudos negalime tikėtis; ir prašęs neišprašysi, ir prašyti nedrąsu. Jau ne kartą žmoneliai bandė siųstinėti prašymus, bet nieko nepešė. „Kam, – sako maskoliai, – jums spauda? Jūsų kunigai ir bajorai kad nekalba lietuviškai, tai jiems ne spaudos nereikia. Jūs gi prasčiokėliai arba ne skaityti nemokate, arba jei kuris ir mokate, tai mes jus pramokinome rusiškai. Kam gi jums vis prieš to lenkiško kibti?“ Ant galo grįžus, kas, sako, rašys lietuviškai? Intelligentai jūs išsižadėjo ir jūsų kalbos. Ką maskoliams į tai atsakyti? Ir kur akis dėti toktai išgirdus?

Tik pamislykime. Jau ne tik rusų, bet imkie kokią nori viešpatystę; ar ji gali žiūrėti pro pirštus, ar gali daleisti pavaldinėms tautoms trauktis nuo centro, skirtis ir atsiskyrus tarp savęs vienyti, centralizuotis, kad net viena kitos kalbą pasisavintų? Ne, jau to tai ne nenorėkime; į tai jokia viešpatystė nedasileis, dar mislijanti pagyventi ant svieto.

Čia tik mūsų nesusipratimas! Taip besielgdami ne tik ką gero nieko nepadarysime, bet dar ant savęs vargą ir bėdą užsitrauksime ir visai nereikalingus persekiojimus. Bent kartą liaukimės su tais lenkiškais sapnais ir svajonėmis. Geriaus būkime tu, kuo mus Dievas sutvėrė, prastais lietuviais. Lietuvišką duoną kremtame, lietuviškai ir kalbėti nesigėdykime, o gerių geriausiai išeisime.

Dar vieną vaistą noriu parodyti atmušt pravoslavijai, – kad mes, gindami kalbą, ir savo ypatingus papročius prilaikytume tarp žmonių. Žinia, kaip prastas žmogus prisirišęs prie paviršutinių ženklų, ant pažiūros ynų mažmožių. Dažnai jis net nesumano atskirti nuo jų tikėjimo. Kame nuo maskolių mes skiriamės dogmatuose? Vargu prasčiokėliui teisaiškysis. Ale kad maskoliai kitaip žegnojas, kad jų kitoki papročiai, – jis pats mato. Ne kartą tik dėl to vien žmogaus joku būdu nepritrauktumei prieš maskolių, kad jie degutu persmirde; o merginos tik dėl to joku būdu neperkalbėtumei tekėti už maskoliaus, kad jis su barzda ir raudonais marškiniais vilki. Taigi mes privalome, kur tik yra tas skirtumas tarp mūsų ir maskolių, jį užlaikyti; o kur nyksta ir dyla, jį prilaikyti ir atgaivinti.

* * *

Kalbėdamas apie kovą su naująja dvasia ir su pravoslavija tepajudinau vien paprastuosius, žmogiškus būdus tos kovos, kas man parėjo į galvą; o praleidau dvasiškus, antprigimtinus. Ne dėl to, kad aš anuos aukščiau statyčiau už šituos. Ne dėl to, kad nežinočiau, ką mes be Dievo pagelbos, be Jo šventos malonės nė žingsnio nužengti negalėtume, o mūsų užmanymai išnyktų nei dulkės nuo vėjo. Ne dėl to, kad nežinočiau, ką gali malda, ką dievobaimingas kunigas gali? Tik jau mūsų dvasiškos priedermės ir kaipo krikščionių, ir kaipo kunigų teip giliai, teip dailiai, teip sumanančiai ir dievobaimingai yra išdėtos asketiškose knygelėse, kad nebėgiu tik iškęsti neparaginęs, kad labiaus vienytumėsi tarp savęs, o ypač su savo vyskupu, o tai dėl to, kad kiti kunigai sako, juog neatsižiūrint nė ant kunigų, nė ant vyskupo, reikia eiti, kur protas veda. O tai netiesa. Visur kunigai privalo vienytis su vyskupu, jį mylėti ir gerbti. Mūsų gi meilė, teip sakant, dvigubai turi būti karštesnė, ir vienybė tvirtesnė, ir prisirišimas didesnis kaip kitų. Mes pasišvęsdami Dievui pridėdame visą savo širdį, nė mažiausios neišskiriant dalelės, sudėti į vyskupo rankas. Tegul jis ją valdo, tegul neša Viešpačiui. Juo slidesnis kelias mums keliauti, juo tvirčiau, nei maži vaikeliai kad neprapultume, laikymės rankos savo tėvelio vyskupo. Juo visi iš visur mus skriaudžia ir spaudžia, juo spauskimės ir mes į krūvą ir juo glauskimės po vyskupo sparnu; jis mus užtars. Visame jo klauskimės ir klausykime, nieko be jo neužmanykime, nepradėkime – kitaip iš mūsų darbo gal nebūt nieko. Tik išvien beeidami, tarp savęs ir su vyskupu, tevaliosime atsispirti negandoms ir nelaimėms. Jei po vieną stosime, sugniuždys mus mūsų priešai. Kaip vilkai aveles be piemenio išblaškys mus ir išgaudys. Taigi palenkime savo norus po vyskupo kojų. Jei jie geri, tegul jis juos pakelia ir suvartoja; jei klaidus, mums kelią teparodai. Tik į darbą, į darbą! Pirmyn nenusimindami!

Ne tokius sunkius laikus Lietuvoje ir Žemaičius perleido Bažnyčia, o vyskupai ją apgynė. Ir atkritus stabmeldystei apgynė; ir patvinus Kalvino mokslui apgynė; ir 63-iuose metuose šaliai sumišus, kad svietelis varguose skendėjo ir eimanavo, ir verkė, ir nebežinojo, nė kur dėtis, nė ką daryti, nė kur vargų galas, Motiejus vyskupas a. atilsį jį guodė, ramino ir apgynė. Ir dabartės tik laikykimės vyskupo, o jis mus teapgina.